

okolo roku 1000 (s. 49), keďže Anonymova dôveryhodnosť ako prameňa pre 9. a 10. storočie je veľmi nízka.

Formulácia vyššie uvedených výhrad je samozrejme len pokusom o nadviazanie ďalšej diskusie k týmto témam. Celkovo nijako nemôžu znižovať pozitívny dojem z knihy, ktorá svojím spracovaním, výberom náročnej témy a heuristickým základom patrí k dielam nadväzujúcim na najlepšie tradície slovenskej historiografie.

Miroslav Lysý

RICCARDUS BARTOLINUS / RICHARD BARTOLINI. Odeporicon. Ed. trad. Eva Frimmová. Trnava : Filozofická fakulta TU v Trnave, Bratislava : Historický ústav SAV, Krakov : Towarzystwo Słowaków w Polsce, 2014. 300 s. ISBN 9788374907804.

Za zaujímavý počín v slovenskej historiografii možno istotne považovať nedávnu edíciu diela talianskeho humanistického básnika a spisovateľa Richarda Bartoliniho *Odeporicon*. „*Odeporicon, to jest Cestovný denník gurského biskupa Matúša, čiže a čo pamätihodné sa udialo na sneme cisára a troch kráľov*“ vydala v slovenskom preklade v rámci edície *Scrinium Latino-Slovacum* Eva Frimmová z Historického ústavu SAV v Bratislave. *Odeporicon* je akýsi cestopis alebo opis udalostí, ktoré sa odohrali pri príležitosti politickej schôdzky troch stredoeurópskych panovníkov: rímskeho cisára Maximiliána Habsburského, uhorského a českého kráľa Vladislava a jeho brata, poľského kráľa Žigmunda z rodu Jagelovcov v roku 1515 vo Viedni a Bratislave. Na tejto schôdzke jej účastníci uzavreli vzájomné politické dohody. Podľa jednej z nich sa cisár vzdal podpory Moskovského veľkoriečatstva, ktoré bojovalo proti Žigmundovi v Poľsku a Litve a ujal sa roly arbitra v spore medzi Rádcom nemeckých rytierov a Poľskom. Podľa ďalšej dohody sa mali všetci panovníci zjednotiť v spoločnom boji proti osmanským Turkom a napokon cisár Maximilián a kráľ Vladislav sa dohodli na vzájomnom nástupníctve, ktoré bolo spečatené dvojitém zasnubami: Vladislavov jediný syn Ľudovít sa zasnúbil s Maximiliánovou vnučkou Máriou a Vladislavova dcéra Anna sa zasnúbila s Máriiným bratom, arcivojvodom Ferdinandom. Toto habsbursko-jagelovské spojenectvo otvorilo cestu prenikaniu habsburského vplyvu do strednej Európy. Zásnuby uzavreté na viedenskej schôdzke boli potom potvrdené aj sobášom. Po smrti kráľa Ľudovíta v bitke pri Moháči v roku 1526 došlo aj k realizácii viedenských dohôd, keď sa Ferdinand stal českým a uhorským kráľom a Habsburgovci mocensky ovládli región strednej Európy.

Taliansky humanistický vzdelanec Riccardo Bartolini, ktorý napísal dielo opisujúce priebeh viedenskej schôdzky, pôsobil v službách kardinála a gurského biskupa Matúša Langa ako jeho tajomník a dvorný kaplán. Gurský biskup Lang bol poverený cisárom Maximiliánom, aby pripravil rokovania Viedenského kongresu a tak mal Bartolini možnosť a príležitosť opísať podrobnosti celej politickej záležitosti. Dielo nazvané gréckym výrazom pre itinerár sa skladá z troch kníh.

Prvá kniha sa zaoberá opisom cesty kardinála Matúša Langa z nemeckého Augsburgu na rokovania do Viedne a Bratislavy a príhodám, ktoré na nej so svojím sprievodom zažil. Na konci obsahuje niekoľko básní: Bartoliniho básň adresovanú poľskému kráľovi Žigmundovi, ďalej príležitostnú básň vyslanca poľského kráľa Jána Gdaňského o ceste kráľa Žigmunda do Uhorska, básň toho istého autora Richardovi Bartolinimu a tri básne tajomníka gurského biskupa Gašpara Ursina. Prvú knihu ukončujú riadky o bratislavských rokovaniach medzi poľským,

českým, uhorským kráľom a zástupcom cisára, ktorým bol gurský biskup, a o následnej slávnostnej hostine.

Druhá kniha sleduje cestu gurského biskupa za cisárom do tirolského Innsbrucku, opisuje krajinu a miesta, ktorými sprievod prechádzal, obšírnym spôsobom približuje stretnutie cisára a troch kráľov pri Viedni s ich početným sprievodom, podáva zoznam osobností prítomných na tejto schôdzke a venuje sa zasnúbeniu dcéry uhorského a českého kráľa Vladislava Anny s Ferdinandom, synom cisára Maximiliána, v zastúpení jeho otca.

Tretia kniha začína rečou Richarda Bartoliniho prednesenou na sneme vo Viedni, opisuje slávnostnú hostinu a rytierske súboje, hry i jazdecké bitky usporiadané na počesť snúbencov na Viedenskom hrade. Pokračuje idylickou Bartoliniho básňou na počesť manželstva kráľa Ľudovíta a kráľovnej Márie Habsburskej a nakoniec informuje o uzavretí spojeneckej zmluvy medzi účastníkmi Viedenského kongresu. V samom závere obsahuje krátke veršované odporúčania celého diela od troch Bartoliniho učeních druhov: Gašpara Ursina, Joachima Vadiana a Rudolfa Agricola.

Autorka pripravila zrkadlovú edíciu *Odeporiconu*, kde latinský text sprevádza preklad do slovenčiny. Týka sa to nielen samotného diela ale aj predhovoru. Ako uvádza na začiatku, pri preklade veršov sa snažila postupovať voľnejšie, pričom ich prispôsobila zákonitostiam prízvučnej prozódie. Poznemenáva, že pri prepise miest a krajín sa snažila vyhnúť rušivým anachronizmom, hoci namiesto názvu Bratislava používa historizujúci výraz Prešporok. Viaceré historické etnonymá, ktoré vo svojom diele uvádza Bartolini (napríklad „Helvetius“, „Moschi“, „Rutheni“, „Carni“, „Vindelici“), spôsobujú ťažkosti pri ich preklade do slovenčiny. Hoci sa občas vyskytnú v preklade isté nepresnosti, nenarúšajú celkový pozitívny dojem, ktorý máme pri čítaní tohto diela. Je zaujímavé, že v edícii priložené listy kráľov a iných jednotlivcov (Bartoliniho) sprevádza výraz, že chýbajú, pričom opak je pravdou, keďže sú v texte uvedené.

Zaujímavou osobnosťou, ktorú Bartolini spomína vo svojom *Odeporicone*, je postava „otca poľskej diplomacie“ Iohannesa Dantisca. Jeho meno by sa dalo prekladať ako Dantišek, keďže aj Poliaci ho takto označujú (Dantyszek). Nebol však poľského pôvodu, aj keď vystupoval v službách poľských kráľov. Editorka hľadá jeho pôvod v talianskej Bologni, no pravdepodobne sa narodil v Gdaňsku. Jeho „priezvisko“ pochádza z latinského názvu mesta Gdaňsk (Dantiscum), takže by sme ho mohli prepisovať skôr ako Ján z Gdaňska alebo Ján Gdaňský. V celom Bartoliniho diele sa stretávame s množstvom osôb a lokalít. Editorka sa v poznámkach pod čiarou snaží tieto osoby a lokality poctivo identifikovať. Nie vždy je však táto identifikácia jednoduchá, práve naopak, mnohokrát nám v tomto práca historika pripomína mravčie úsilie a trpezlivosť skúseného detektíva. Bartolini nám vo svojom Cestovnom denníku prináša tiež množstvo informácií, ktoré si vyžadujú podrobnejšie historické vysvetlenie. Takéto historické vysvetlivky sú pre čitateľov dôležité a potrebné pre lepšie pochopenie pozadia opisovaných udalostí.

Pri čítaní Bartoliniho diela vidno, že jeho znalosti antických reálií sú bohaté. To však iste neprekvapí u vzdelanca pochádzajúceho z kolísky humanizmu a renesancie, Talianska. Odkazmi na početné postavy antických dejín a mytológie je popretkávaný celý Bartoliniho *Odeporicon*. Editorka sa tak musela popasovať s pomerne náročnou úlohou ich identifikovania, čo však zvládla bez problémov. Naproti vedomostiam z antickej mytológie Bartoliniho geografické znalosti a informovanosť o súdobých reáliách občas pokrývajú: počiatky rodu Turzovcov nesiahajú do Poľského kráľovstva, Panónia Superior, teda Horná Panónia, nebol len kraj na sever od Dunaja. Rieka „Aenus“, teda Inn netečie cez Linz, ako sa autor mylne nazdával, a teda ani neoddeľuje Hornú Panóniu od Norika. Inn ústí do Dunaja v Pasove a mesto Linz leží na sútoku riek Dunaj a Traun. Cez Salzburg zasa tečie rieka Salzach atď.

Pri hodnotení kvality diela Richarda Bartoliniho treba konštatovať, že je zrkadlom svojej doby. Už editorka naznačila, že je to typické výpravné a oslavné dielo alebo óda na činy svojich mecé-

nov, v tomto prípade gurského biskupa Langa alebo rímskeho cisára Maximiliána. Ide o typický renesančný epos, tzv. *gesta memorabilia*, ktorého cieľom je na jednej strane osláviť osoby opísané v jeho diele (obsahuje niekoľko chválorečí na jednotlivcov) a vyzdvihnúť ich dosiahnuté činy, na druhej strane sa snaží aj poučiť a zabaviť čitateľa opisom osôb, udalostí, predmetov. V súlade so svojím zameraním Bartoliniho *Odeporicon* obsahuje patetické vyjadrenia vyzdvihujúce osobnosť cisára, „*ktorý láskavosťou prevyšuje všetkých smrteľníkov*“, neobyčajnú krásu princeznej Anny, dcéry kráľa Vladislava Jagelovského, výnimočnú dôstojnosť a vznešenosť princeznej Márie, vnučky cisára Maximiliána, zasnúbenej kráľovi Ľudovítovi. Nájdeme tu tiež stredoveké topoi ako barbarskosť národov východnej Európy (Panóncov, Moskál'ov, Tatárov), ktorí sa živili surovým mäsom, slová o podlom Valachovi, Moskál'ovi a o jeho podlom srdci, vkusnejší odev Bartoliniho dvoranov na rozdiel od ostatných, označenie Bartoliniho pána, gurského biskupa ako najrozvážnejšieho muža na svete, schopného a múdreho a vznešeného ako Jupiter.

Napriek svojim dobovým obmedzeniam je Bartoliniho *Odeporicon* cenným historickým prameňom, ba možno oprávnene povedať aj najdôležitejším zdrojom informácií o podrobnostiach a zákulisí takej významnej politickej udalosti, akou bol Viedenský kongres v roku 1515, ktorého dôsledky ovplyvnili politické dianie v strednej Európe na dlhé storočia.

Vydanie Bartoliniho *Odeporiconu* od Evy Frimmovej považujem za zásluhný počín v slovenskej historiografii. Práca na vydaní tohto humanistického „cestopisu“ bola iste neľahká, ale editorka ju zvládla bez väčších problémov. Verím, že jej edícia nájde ďalších nasledovníkov, a to nemyslím len jej kolegov v Historickom ústave SAV, od ktorých sa to očakáva hádam najviac, ale aj na iných historických pracoviskách. Vydávanie historických prameňov vo všeobecnosti, nielen tých rozprávacieho charakteru, ale aj diplomatických, považujem za povinnosť a akýsi dlh slovenských historikov voči vlastnej historiografii. Pramenné edície sú totiž významným príspevkom k rozvoju historického bádania nielen na Slovensku, keďže svojou povahou majú trvalú historickú hodnotu. Pozerať sa na ne cez prsty s komentárom, že pramene sú predsa na internete, je totiž krátkozraké.

Miloš Marek

STONE, Dan. *CONCENTRATION CAMPS. A short history*. Oxford : Oxford University Press, 2017, 176 s. ISBN 9780198790709.

Pri vyslovení slovného spojenia „koncentračný tábor“ sa väčšina vybaví obrazy z druhej svetovej vojny, holokaustu či priamo Osviečimu. Zaužívaná predstava o koncentračných táboroch v podobe systému extermináčnych, koncentračných či pracovných táborov súvisí s pomerne rozsiahlym výskumom nacistického režimu, ale aj s počtom táborov či najčastejšie prezentovaným spojivom medzi koncentračnými tábormi a hitlerovským Nemeckom. Napriek tomu, že najznámejšími koncentračnými tábormi sú tábory, ktoré boli pod správou nacistického Nemecka, používanie koncentračných táborov vzniklo niekoľko desaťročí pred nástupom Hitlera k moci. Navyše sa od konca druhej svetovej vojny koncentračné tábory naďalej používali na mnohých iných miestach v rozličných obmenách. I keď sú koncentračné tábory relatívne novým „vynálezom“, stali sa opakujúcim sa rysom vojny dvadsiateho storočia. Koncentračné tábory sa tak stali definujúcimi